

LON/Projektbeskrivning

Akustikpark

Gamle hamn

Fårö, Gotland

• Introduktion; varför en akustikpark?

Vi lever i en stressad tid och i en visuell kultur. "Vi slits mellan för många plikter".

Hög arbetstakt, monotoni, lågt inflytande, plikter, rädsla för framtiden osv skapar en blandning av stress och tristess som i värsta fall kan utvecklas till utbrändhet.

Stress har funnits i alla tider men det är först nu som den yttre miljön ställer sådana krav att stress kan sägas vara en folksjukdom som drygt en miljon svenskar lider av.

Det är här lyssnandet kommer in. Och bristen på lyssnande.

Allt liv har med ljud att göra. Lär jag mig lyssna mera aktivt finns det stora möjligheter till ett rikare liv.

Lyssnandet kan vara den där varningsklockan som markerar att "nu får det vara nog"; ventilationsljudet känns störande, hårddisken surrar för mycket, mikrovågsugnen låter illa... Lyssnandet kan också vara en ren njutning; vattnet, vinden, regnet, fåglarna, barnskratten, rösterna - allt detta som människor från vitt skilda kulturer säger sig uppskatta mest. Och lyssnandet kan vara allting där emellan.

Det här angår alla. Inte bara dem med specialintresse för ljud, som idag kanske jobbar på miljökontor, arkitektbyråer och inom sjukvården.

Ljud försvinner. Nya ljud tillkommer. Gamla ljud förändras.

Man kan likna ljudmiljön vid ett musikstycke utan början och slut. I stora städer är det den kompakta symfonin, de officiella ljuden. Längre ut på landet formas ljuden till något som liknar kammarmusik, större intimitet.

Uppenbarligen lyssnar vi på olika sätt till olika saker, och det finns mycket som tyder på att också hela samhällen och kulturer lyssnar på olika sätt. Till exempel finns det stora skillnader mellan vad man kan kalla fokuserat lyssnande och perifert lyssnande. Varför koncentrerar vi oss på vissa ljud medan vi knappt lägger märke till andra? Är vissa ljud kulturellt diskriminerande så att de över huvud taget inte hörs? Filtreras vissa ljud bort eller framstår de som alltför obetydliga i jämförelse med andra? Hur inverkar den akustiska miljöns förändringar på vilka sorters ljud vi väljer att lyssna på eller strunta i? Är ljuden bara till problem, eller kan de ses som resurser. Hur viktiga är ljuden för helhetsupplevelsen av en plats, en kultur, en tidsålder?

Hur ska en el-bil låta? Nästa generation gräsklippare och matberedare? Behövs kanske ljudfria zoner? Akustikskyddade reservat, L-märkta områden? Museum för utrotningshotade ljud?

Tyst är det aldrig. Alltid finns något att höra. Parallellt med musiken existerar alltså ett slags antimusik: öronsus, blodomlopp, knakande muskler, brusande nervbanor, nätspänning... Vissa menar till och med att den mänskliga tanken har ett ljud!

Idag förökas ljuden till och med snabbare än mänskligheten. Anta att en bullerkatastrof motsvarande ett omfattande oljeläckage i vattnet skulle uppstå. Vilka konsekvenser skulle det få? Frånsett de fysiologiska och ekologiska riskerna; hur skulle vi påverkas psykiskt, socialt av dessa ljudförändringar?

Miljön vid Gamle hamn, Fårö, med sin medeltida historia och sitt geografiska läge utgör en perfekt plats för en Akustikpark där ljud och lyssnande kan sättas i fokus.

Syftet med Akustikparken är att markera en unik plats i Europa som har en så pass intresseväckande och intakt ljudmiljö, att den är möjlig att använda som ett "Ljudobservatorium" för att granska, debattera och i viss mån kartlägga vår gemensamma ljudmiljön.

• Öronen blundar aldrig

Det är tjugo grader kallt. Snön knarrar under dina skor. Det är gnistrande stjärnklart. Du står ensam vid havet och lyssnar på tystnaden. Ja, just så brukar det låta, när man går i kall snö och vinden från havet har fritt spelrum.

Du sitter i ett ljudisolerat rum. Här finns ingenting att höra. Först bara suset från trumhinnorna. Men snart börjar din egen kropp låta. Du hör blodomloppet, nervbanorna, musklerna, alfa- och betavågorna. Sen plockar du fram de vackraste ljud du vet ur ditt minnes ljudbibliotek: vind, vatten, fåglar, skrattande barn, dina nära och käras röster.

Som barn hade du redan tränat upp din hörsel, innan du var född. Forskare menar att fostret redan vid tre månader börjar lyssna aktivt till musik och ljud utanför mammas mage.

Ljud försvinner. Det viskande strilandet från handmjölkandet. Bryggarbilens välkomnande klunkande. Haspeln på järngrinden. Träskorna mot kullerstenen. Ångvisslorna i hamnen. Anropet Stockholm-Motala.

En propp går och fläkten stannar plötsligt. Ljudnivån i rummet sjunker. I en knappt hörbar utandning låter du axlarna sjunka ner i viloläge. Du har just upplevt den kända tystnadschocken.

• Ljudlandskapet vid Gamle hamn, Fårö

Vid en stor rauk som kallas "hunden" eller "kaffepannan" ligger en liten dold värld, Gamle hamn, eller "Den dolda hamnen". Man gissar att den västra sidan skars av från havet någon gång under 1300-talet. Våldiga stormvågor skulle då ha drivit upp tremetershöga vallar av sten som proppade till inloppet. Här har arkeologer hittat delar från romersk-antika skepp.

Idag har bassängens botten erövrats av vattenväxter. Borstnate skapar en hemlighetsfull vattendjungel. Vattenbaggars silhuetter avtecknas plötsligt mot ljusa fläckar mot botten. Blå flicksländor cirklar över vattenytan.

Det avskilda läget i anslutning till de två små träskan, havet och raukarna gör att Gamle hamn lämpar sig utomordentligt väl för en miljö där man kan öva upp ett "selektivt lyssnande", dvs att man över upp sin känslighet för nära ljud och avlägsna ljud på flera kilometers avstånd. (Till skillnad från staden där man har alla ljud nära inpå kroppen.)

Bland annat äger ljud från vatten en rik symbolik. De flesta människor säger sig vilja bo vid vatten. Vatten är föränderligt och ger åtskilliga associationer; man hör vatten som regn, bäckar, floder, vågor. Och innerst inne leder det till tankar om oändlighet, livets vatten, det marina ursprunget. Vatten dör aldrig utan genomgår en komplett cykel. Det återvänder som regn och börjar om på nytt... Alla dessa variabler är särskilt framträdande vid Gamle hamn.

Man pratar ibland om "vildmarkens orkester". Det är kanske för mycket sagt att Gamle hamn är vildmark, men här finns en tystnad som på flera sätt motsvara den bild vi har av vildmarkens friskhet och anspråkslöshet.

I ljudlandskapet runt hamnen blir det sällan tråkigt därför att det är högljutt nog och innehåller tillräckligt många påträngande ljudhändelser. Vatten och vind ligger nästan i samma frekvensregister. Samtalstonen är låg eftersom man inte gärna vill störa naturen. Klangen är frisk och dur-betonad.

Kriterierna för en akustikpark bör vara: 1) en mångfald av nära- och mer avlägsna ljud 2) ett tillgängligt läge som samtidigt kan skapa en känsla av avskildhet 3) en historiskt intressant och gärna suggestiv plats som både är unik och ligger på neutral mark, t ex att den inte utestänger vissa besökare av kulturella skäl 4) att platsen har dragningskraft och därmed 5) skapar en rad anledningar till att man ska söka sig hit alla tider av året.

För att markera platsen görs en ljudskylt/karta med synlig logotyp för "Akustikpark" och en kombinerad "brygga/vindskydd" (se ritningar). Detta sker i samarbete med landskaps- och trädgårdsarkitekter.

• Verksamheter i parken

Akustikparken marknadsförs som "L-märkt område"; ett naturreservat för ljud. Och denna plats är enligt lag skyddad för all slags exploatering som kan inverka eller skada nuvarande ljudmiljö. Platsen ska värna om ljudfriden.

Hur ska akustikparken användas?

Varför är det viktigt?

1. På en karta som distribueras via turistbyrå och bibliotek beskrivs platsen, ger instruktioner och instruerar i lyssnarövningar så att man som privatperson kan besöka parken.
2. Arrangerade ljudresor med guide, två till fyra gånger per år.
3. Ljudvandringar, veckoslutskurser, workshops på plats under professionell ledning. Skolor, föreningar, förbund, rehab, retreats mm.
4. Till akustikparken kopplas en högskolekurs i "Sonologi"/"Akustisk ekologi" där man kartlägger området och använder det i kursens fältstudier.
5. Konserter, lyssnarfestivaler, happenings (jmf "Vind-festivalen" som ges på Island år 2000).
6. Akustikparken får en litterär beskrivning (bok), en musikalisk beskrivning (cd) och en bred presentation i ljud- och bild på Ljudobservatorium Nords webb. Tre olika presentationsformer som kan användas som redskap i turistnäringen.
7. Akustikparken ingår i ett konstprojekt där ljudmiljön "ställs ut" på konsthallar och gallerier. Konstnärer runt Östersjön bjuds in till parken och samlas kring ett tema. Målet är en vandringsutställning.
8. Platsen används i opinions- och debattsyfte, dvs att projektet omnämns i riksmidia och fungerar påtryckande i spelet kring en kommande ljudmiljöombudsman (Miljödepartementet).
9. Akustikparken och dess verksamhet fungerar som prototyp för liknade parker runt om i Europa.
10. Parken ingår i ett nätverk med andra ljudintressenter, bl a Museet för mediateknologi i Karlsruhe, STEIM i Amsterdam, Ars Electronica i Wien, Cresson i Grenoble och Banf i Kanada.
11. På dagordningen för nästa stora miljöfråga i Europa (EU) står ljudmiljön - och när den dagen kommer kan Akustikparken presentera en förstudie som ger eko långt ut i världen.

• Marknadsföring

Ljudrådet och Kungliga Musikaliska Akademien.

Lokalpress, Aftonbladet/Expressen, DN/SvD och andra rikstidningar som Vi och Svensk Natur, Konsttidskrifter (NU, Merge m fl)

Radio/TV: Radio Gotland, Tendens (P2) Morgonpasset (P3), Utbildningsradion (P4), TV4 och SVT.

Dokumentärfilm om arbetet med parken (regissör Peter R Meyer).

Ljudobservatorium Nords nätverk, via webben och länkar till andra ljud-, media- och teknologinstitut i världen.

Riksutställningar (Utställningskatalog)

Rikskonserter (Utbudskatalog)

Gotlandsmusiken

Högskolan i Visby (synergieffekter till andra högskolor i landet)

Tonsättarskolan

•Samarbetande institutioner och näringsliv

Kultur- och fritidsförvaltningen, Turistnäringen, Miljökontoret, Fornsalen, Konstmuseet, Riksutställningar, Rikskonserter, Naturskyddsverket, Riksantikvarieämbetet, Musikaliska Akademien, Forskningsrådsnämnden,

KTH, Högskolan på Gotland, Ljudobservatorium Nord, Topia Landskapsarkitekter, Gotlands läns Tillväxtprogram, Länsarbetsnämnden.

•Litteratur

Arlinger, S., Rasmusson, Strömberg m fl, 1995. Manifest för en bättre ljudmiljö, Kungl. Musikaliska Akademien. Stockholm, Sverige.

Karlsson, H., 1993. Akustisk ekologi - Vad är det? Musiken år 2002. Rapport nr 9. Kungl. Musikaliska Akademien, Stockholm, Sverige.

Karlsson, H., red 1995. Ljud & Oljud. Kungl. Musikaliska Akademien. Institutet för Framtidsstudier. Stockholm, Sverige.

Meyer. P.R., red 1992. Ljudkonst. Proprius förlag. Stockholm, Sverige.

Rasmusson, L., 1985. Städernas musik i framtiden. Sekretariatet för framtidsstudier, FRN. Framtidsdebatt, 2. Stockholm, Sverige.

Schafer, R.M., 1977. The tuning of the world. Alfred A. Knopf. New York, USA.

Schafer, R.M., 1996. Ljudbildning - 100 övningar i konsten att lyssna och skapa ljud. Bo Ejeby förlag, Göteborg, Sverige.

Stockfelt, T., 1997. Ljud och tystnade i dimensioner. Kungl. Musikaliska Akademien/Bo Ejeby förlag. Stockholm/Göteborg, Sverige.

Strömberg, M/Johnsson, H., 1993. Terra Nova. Människornas stad i staden, kap från Musik & Morgondag, en debattbok om musiken i framtiden. Kung. Musikaliska Akademien, Institutet för Framtidsstudier. Stockholm, Sverige.

Strömberg, M., 1998. Jag lyssnar alltså finns jag, essä i tidskriften Musikliv 1/98, Musica Vitae, Växjö, Sverige.

Mikael Strömberg är musiker, tonsättare och journalist på Aftonbladets Kultursidor med media och IT som huvudområde, universitetslärare i akustisk ekologi, filmmusik och antropologi, lång erfarenhet av arbete i Kungliga Musikaliska Akademien, Statens kulturråd och Konstnärnsnämnden, driver sedan ett år pilotprojektet Ljudobservatorium Nord.

Mikael Strömberg
Ljudobservatorium Nord
Box 1002, 801 34 Gävle, Sweden
Kyrkogatan 24 B, 803 11 Gävle, Sweden
Tel +46(0)26 -10 35 70
Mobil +46(0)708 -16 35 08
Fax +46(0)26 - 14 38 20

email: mikael.stroemberg@gig.se

www.ljudobservatoriumnord.org